

Avalent>Teie õigused>Alaealiste õigused kohtumenetluses

Alaealiste õigused kohtumenetluses

Horvaatia

Laste õigus- ja teovõime

Horvaatia lastel on õigus- ja teovõime (võime omada õigusi ja kanda kohustusi) ja kohtuvaidlustes osalemise võime (võime olla kohtumenetluses hageja /kaebaja või kostja/vastustaja). Lapsed omandavad õigusliku teovõime (võime sõlmida lepinguid ja tekitada õigustagajärgi, mida nad harilikult tekitaksid alles pärast 18-aastaseks saamist) ainult juhul, kui nad abielluvad, saavad lapse (alates 16. eluaastast) või sõlmivad töölepingu (alates 15. eluaastast).

Juurdepääs erimenetlustele

Lastega seotud **kriminaalmenetluses** võivad osaleda järgmised sidusrühmad:

lasteombudsman (*pravobranitelj za djecu*);

siseministeeriumi alluvuses töötavad spetsialiseerunud politseiametnikud, kes on saanud lapsohvrite või alaealiste õigusrikkujatega tegelemise alase väljaõppe;

noortekohtud ja -kohtunikud lapsi puudutavates kriminaalmenetlustes;

prokuratuuris töötavad noortele spetsialiseerunud prokurörid;

lapsi puudutavatele menetlustele spetsialiseerunud advokaadid (tavaliselt kaitsja rollis), kelle määrab vajaduse korral Horvaatia advokatuuri (*Hrvatska odvjetnička komora*) nimekirja alusel kohtu eesistuja;

sotsiaaltöötajad, kellel on lapsi puudutavates kriminaalmenetlustes oluline osa;

spetsiaalsed lastepoliiklinikud ja -haiglad;

hulk asjaomasele valdkonnale spetsialiseerunud vabaühendusi, muud kui õigusvaldkonna eksperdid (noortekohtutes ja prokuratuuris), vabatahtlikud jne.

Lapse või alaealise (kuni 23. eluaastani) osalemist kohtumenetluses, kui laps on kuriteo toimepanija, reguleerib noortekohtute seadus (*Zakon o sudovima za mladež*).

Tsiviilmenetlusi, sh lastega seotud tsiviilmenetlusi korraldavad esimese astme kohtud (*općinski sudovi*), kuna puuduvad erikohtud, mis lahendaksid üksnes lapsi ja alaealisi puudutavaid kohtuvaidlusi. Esimese astme kohtud on pädevad menetlema elatist, abielu kehtivust või tühisust, abielu kehtetuks tunnistamist ja lahutust, isaduse või emaduse tuvastamist või vaidlustamist ning lapse isikuhooldusõigust ja vanemlikku hoolitsust käsitlevaid asju.

Sotsiaalhoolekandekeskused (*Centri za socijalnu skrb*) on avalik-õiguslikud asutused, kelle töö on lapsi kaitsta ja toetada ning kes võivad mõjutada kohtu otsuseid. Kohtumenetluses võib sotsiaalhoolekandekeskustel olla menetlusosalise staatus või nad võivad osaleda menetlusse astujatena. Kuna nende keskuste tähtsus laste kaitsmisel kohtumenetluses on suur, on neil lapse parimate huvide edendamiseks mitmesuguseid võimalusi.

Lasteombudsman on sõltumatu asutus, kes annab aru üksnes parlamendile ning kelle ülesanne on kaitsta laste õigusi ja huve, teha nende järgimise üle järelevalvet ning neid edendada.

Horvaatias ei ole erikohtuid ega -asutusi, mis tegeleksid haldusmenetluses ainult laste ja alaealiste huvidega. Praegustel halduskohtutel (*upravni sudovi*) on üldine pädevus haldusvaidluste, sealhulgas lapsi/alaealisi puudutavate haldusvaidluste lahendamiseks.

Kõik pädevad asutused, mis osalevad kriminaalmenetlustes, kus lapsed või alaealsed on süüdistatavad või ohvrid, peavad tegutsema kiiresti ja viima oma töö lõpule niipea kui võimalik. Noortekohtute seaduse (*Zakon o sudovima za mladež*) kohaselt on alaealiste ja noorte täiskasvanute vastu algatatud kriminaalmenetlused või laste õigusliku kaitsega seotud kohtuasjad kiireloomulised ning neid tuleb alustada ja neis tuleb asjakohaseid otsuseid teha põhjendamatu viivitusega. Alaealiste õigusrikkujate vastu algatatud kohtumenetlused ning politsei ja prokuröri menetlused ja uurimistegevus on kiireloomulised.

Viivitusi alaealistele määratud karistuste täitmisele pööramisel tuleb minimeerida ning kohtul on kohustus alustada sellist menetlust põhjendamatu viivitusega, kui kohtuotsus on muutunud lõplikuks ja selle täitmisel ei ole õiguslikke takistusi.

Menetlused, milles otsustatakse lapse isiklike õiguste üle, on kiireloomulised ja asja esimene arutamine peab toimuma 15 päeva jooksul pärast menetluse algatamist. Ajutisi meetmeid, vanema hooldusõigust, suhtlusõigust ning lapse tagastamist käsitlevates menetlustes tuleb teha otsus ja toimetada see kätte 30 päeva jooksul pärast menetluse algatamist. Teise astme kohus teeb ja toimetab otsuse kätte 30 päeva jooksul pärast apellatsioonkaebuse saamise kuupäeva.

Kriminaalmenetluse seadustiku (*Zakon o kaznenom postupku*) kohaselt on lapsohvri või alaealise ohvri õigus olla ära kuulatud, anda ütlusi ja osaleda kriminaalmenetluses. Lisaks on lastel või alaealistel õigus saada teada olulistest faktilistest asjaoludest, esitada kuriteo ja kriminaalmenetlusega seotud tõendeid ning neil on kaebõigus. Neil on õigus esitada kahtlustatavatele, tunnistajatele ja ekspertidele kohtuistungil küsimusi ning esitada nende ütluste kohta märkusi ja selgitusi.

Praktikas hindavad lapse parimaid huve lastekaitsemenetluses osalevad eksperdid, kes võivad teha kohtule ettepaneku lapse kaitseks võetavate meetmete kohta. Lapse parimate huvide hindamine tugineb sotsiaaltöötajate, psühholoogide, õpetajate jt selliste isikute põhimõtetele ja töömeetoditele.

Lapse õiguste kasutamise Euroopa konventsiooni täitmise tagamiseks võib kohus määrata lapsele eriesindaja, kui vanemliku vastutuse kandjal ei ole huvide konflikti tõttu õigust last esindada. Eriesindaja on tavaliselt advokaat, kellel on asjakohased kogemused lapsi puudutavates menetlustes. Eriesindaja võidakse määrata teatavates kohtumenetlustes, mis puudutavad lapse või alaealise vahi alla võtmist, abielulahutust või lapsendamist ning lapse isiklike õiguste ja huvide kaitset.

Lapse parimate huvide kaitse on üks põhimõtetest, mis on sätestatud Horvaatia põhiseaduses, kus on muu hulgas märgitud, et vanematel lasub vastutus oma laste kasvatamise, heaolu ja hariduse eest ning nad peavad tagama, et nende lapsed kasutavad oma õigust täielikule ja harmoonilisele isiklikule arengule. Asjakohaste õigusaktide kohaselt peab riik kandma erilist hoolt orbude ja vanemate poolt hooletusse jäetud alaealiste eest ning igal juhul on kohustus lapsi kaitsta ja teavitada pädevaid asutusi lastele tekitatud võimalikust kahjust. Noortel, emadel ja puudega inimestel on tööl õigus erikaitsele. Igal juhul peaks olema võrdne juurdepääs haridusele. Kohustuslik haridus on seaduse kohaselt tasuta.

Järelevalve lapsi puudutavates menetlustes tehtud otsuste täitmise üle

Horvaatia on vastu võtnud kuritegudes ja väärtegudes süüdi mõistetud alaealistele määratud karistuste täideviimise seaduse (*Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje*).

Selle seaduse eesmärk on sätestada

lapsele/alaealisele kriminaalmenetluses määratud karistuste, eelkõige parandusmeetmete, alaealiste kinnipidamisasutuses kinnipidamise ja turvameetmete täideviimise tingimused ning

lapse/alaealise toime pandud väärteo eest määratud karistuse täideviimise tingimused.

Pädeva sotsiaalhoolekandekeskuse esindajatel on kuriteo toime pannud laste/alaealiste nõuetekohase kohtlemise tagamisel oluline roll.

Sotsiaalhoolekandekeskus vastutab ka laste kohtusse kutsumise, neile parandusmeetmete määramise ning vajaliku teabe ja toe tagamise eest.

Parandusmeetmete eesmärk on pakkuda alaealisele õigusrikkujale kaitset, hoolt, abi, järelevalvet ning üld- ja kutseharidust, mis läbi mõjutatakse alaealise kasvatust ja üldiste isikuumaduste arenemist ning parandatakse tema vastutustunnet, et vältida süütegude kordumist.

Parandusmeetmete liigid on järgmised: kohtulik noomitus, erikohustused (näiteks kannatanult vabanduse palumine, kuriteoga tekitatud kahju hüvitamine või heastamine lapsele võimalikus ulatuses, korrapärane kooliskäimine, töölt mitte puudumine, võimetele ja eelistustele vastava kutsealaga seotud väljaõppes osalemine, töökoha vastuvõtmine ja säilitamine, sissetuleku kasutamine parandusmeetme halduri järelevalve all ja nõustamisel, humanitaarorganisatsiooni töös või kohalikus keskkonnakaitsega seotud tegevuses osalemine, teatavate kohtade või ürituste külastamisest või teatavate halba mõju avaldavate isikutega suhtlemisest hoidumine, lapse esindaja nõusolekul ravis või uimasti- või muu sõltuvuse võõrutusravis osalemine, noorte nõustamiskeskuses individuaalses või rühmateraapias osalemine, kutsehariduskursustel osalemine, ilma sotsiaalhoolekandekeskuse loata pikemaks ajaks oma alalisest või ajutisest elukohast lahkumise keeld, liikluseeskirjade tundmise kontrollimiseks pädeva sõidueksamikeskuse poole pöördumine, ohvrile lähenemise või tema ahistamise keeld), eriline hoolitsus ja järelevalve, eriline hoolitsus ja järelevalve parandusasutuse päevakeskuses viibimise ajal, distsiplinaarkeskusesse või parandusasutusse suunamine, kinnipidamisasutusse suunamine, spetsiaalsesse parandusasutusse suunamine.

Alaealiste kinnipidamisasutuses hoidmine on selle määramiseks vajalike tingimuste, selle kestuse ja eesmärgi ning karistustega seotud piirangute mõistes vabadusekaotuse erivorm. Vanematele alaealistele õigusrikkujatele (s.o alaealsed, kes olid kuriteo toimepaneku ajal vähemalt 16-aastased, kuid mitte veel 18-aastased) võib määrata alaealiste kinnipidamisasutuses hoidmise, kui nad on pannud toime kuriteo, mille eest on seadustes nähtud ette vähemalt kolmeaastane karistus, ning kui parandusmeede ei ole kuriteo raskuse ja laadi ning süü suuruse tõttu õigustatud.

Lapsi või alaealisi, kellel õiguslikku teovõimet ei ole, esindab nende seaduslik esindaja, kes annab neile teavet kohtuotsuste ja karistuste täitmise kohta.

Kohtul on volitus määrata täitemenetluses kaitsemeetmed, et kaitsta lapsi või alaealisi tarbetu kahju eest, kui on ellu viidud kohtuväline menetlus. Need kaitsemeetmed on sobimatu lähenemise piirangu või osalise lähenemiskeelu seadmine lapse vanemale, vanavanemale, vennale või õele (või poolvennale või poolõele) või lapse abikaasale.

Juurdepääs õiguskaitsevahenditele

a) Kriminaalmenetlus

Igaühel on õigus esitada pädeva kohtu otsuse peale kriminaalmenetluse seadustiku vastavate sätete kohaselt apellatsioonkaebus. Kui kuriteo ohver on laps või alaealine, on tal, nagu prokuröril, süüdistataval ja kaitsjalgi, õigus esitada esimese astme kohtu otsuse peale apellatsioonkaebus. Kannatanu võib esitada apellatsioonkaebuse seoses kohtu otsusega kriminaalmenetluse kulude või kahjunõude kohta. Ent kui prokurör on võtnud süüdistusmenetluse kannatanult kui erasüüdistajalt üle, võib kannatanu kohtuotsuse edasi kaevata ükskõik millisel otsuse vaidlustamise alusel.

Kõik isikud, kellel on õigus edasi kaevata alaealisele karistuse või parandusmeetme määramise otsus või menetluse peatamise otsus, võivad seda teha kaheksa päeva jooksul pärast kohtuotsuse või -määruse kättetoimetamist. Kaitsja või prokurör, abikaasa, otseliinis sugulane, lapsendanud vanem, eestkostja, vend, õde või kasuvanem võib alaealise kasuks edasikaebuse esitada isegi tema tahte vastaselt. Teise astme kohus võib esimese astme kohtu otsust muuta ja alaealise rangema karistuse määrata üksnes juhul, kui seda on apellatsioonkaebuses taotletud.

b) Tsiiviilmenetlus

Kohtumenetluses osalevatel lastel ja alaealistel on õigus esitada tsiiviilkohtumenetluse seaduses (*Zakon o parničnom postupku*) ja tsiiviilkohustuste seaduses (*Zakon o obveznim odnosima*) sätestatud üldnormide alusel kaebus, apellatsioonkaebus või hagi.

Kuna üldiselt lastel ja alaealistel õiguslikku teovõimet ei ole, teevad laste seaduslike esindajatena nende eest ja nimel tavaliselt toiminguid nende vanemad või eestkostjad. Lapse seaduslikul esindajal on õigus teha lapse nimel kõiki menetlustoiminguid, sealhulgas esitada apellatsioonkaebus.

Apellatsioonkaebuse võib esitada esimese astme kohtu otsuse peale ning apellatsioonkaebus peatab asjaomase kohtuotsuse täitmise. Apellatsioonkaebuse võib esitada tsiiviilkohtumenetluse normide olulise rikkumise, faktiliste asjaolude vale või mittetäieliku tuvastamise ning materiaalsoojuste väärade kohaldamise tõttu. Esimese astme kohtu otsuse edasikaebamise tähtaeg on üldiselt 15 päeva alates kohtuotsuse kättetoimetamisest.

Lapsendamine

Perekonnaseadus (*Obiteljski zakon*) reguleerib lapsendamist kui piisava vanemliku hoolitsuseta laste perekondliku ja õigusliku hoolduse ja kaitse erivormi, mis loob lapse ja vanemate vahel püsiva suhte ning mis annab lapsendajatele vanemlikud õigused. Lapsendajad peavad olema Horvaatia kodanikud (erandkorras välisriigi kodanikud, kui see on lapse konkreetses huvides), vähemalt 21-aastased ja vähemalt 18 aastat vanemad kui lapsendatav laps.

Lapsendada saavad abielupaarid ja vallalised elukaaslased ühiselt, üks abikaasa või elukaaslane, kui teine abikaasa või elukaaslane on lapse vanem või lapsendanud vanem, teise abikaasa või elukaaslase nõusolekul, ning isik, kes ei ole abielus või vabaabielus.

Lapsendada saab kuni lapse 18-aastaseks saamiseni. Last saab lapsendada, kui ta vastab lapsendamisele kehtestatud õiguslikele nõuetele ja kui lapsendamine on tema heaolu huvides. Vähemalt 12-aastane laps peab andma lapsendamiseks oma kirjaliku nõusoleku.

Lapsendamismenetlust toimetab võimalike lapsendajate alalise või ajutise elukoha järgne sotsiaalhoolekandekeskus.

Kui lapsendaja või laps on välismaalane, võib lapsendamine toimuda üksnes sotsiaalhoolekande eest vastutava ministri eelneval nõusolekul.

Viimati uuendatud: 19/05/2021

Käesoleva veebilehe asjaomaseid keeleversioone haldavad asjaomased liikmesriigid. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Euroopa Komisjon ei võta vastutust selles dokumendis sisalduva ega viidatud teabe ega andmete eest. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.